

Tarbijakaitseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus

- I. Probleem, sihtrühm ja eesmärk
- II. Hetkeolukord, uuringud ja analüüsid
- III. Probleemi võimalikud mitteregulatiivsed lahendused
- IV. Probleemi võimalikud regulatiivsed lahendused
- V. Regulatiivsete võimaluste mõjude eelanalüüs ja mõju olulisus
- VI. Kavandatav õiguslik regulatsioon ja selle väljatöötamise tegevuskava

I. Probleem, sihtrühm ja eesmärk

1. Probleemi kirjeldus ja selle tekke põhjus

Tarbijakaitseaduse (edaspidi ka TKS) sätteid, mis puudutavad tarbijatele paberil ostu kinnitava tõendi (edaspidi ka *ostukviitung*) esitamist ning tarbijatele kestvuslepingute alusel igakuiste (paber)arvete esitamist, muudeti viimati aastal 2015. Kuigi suures plaanis on 2015. aastal tehtud muudatused oma eesmärgi täinud, on siiski praktikas tekkinud vajadus muudatusteks.

Koos tehnoloogia arenguga on muutumas ka tarbijate käitumisharjumused ning nii tarbijad kui ka kauplejad mõtlevad oma keskkonnajalajälje vähendamisele. Seega on oluline vaadata üle ka paberil ostukviitungite ning paberarvete mõju keskkonnale ning kaaluda, kuidas oleks võimalik nende mõju keskkonnale vähendada.

Siinse väljatöötamiskavatsusega (edaspidi ka VTK) analüüsitakse seda, kuidas lahendada praktikas tekkinud vajadused nii, et tarbijate õigused oleksid jätkuvalt tagatud, s.t et kõik tarbijad saaksid soovi korral ta tulevikus kaupleja käest paberil ostukviitungi ja/või paberarve, kuid kviitungeid ja arveid ei prinditaks igal juhul, et tagada eesmärk vähendada tarbetut paberi -ja tindikulu ehk mõju keskkonnale.

Kõnealuse VTK käigus pakutakse välja lahendusi, kuidas tarbijakaitseadust muuta. VTK väljatöötamise käigus on suheldud ning kohtunud huvirühmadega ja lahenduste väljapakumisel on põhjendatud ulatuses nende ettepanekutega arvestatud. Samuti on VTK koostamisel tuginetud Eesti Kaupmeeste Liidu poolt läbiviidud küsitlusuuringule, mille sisu on allpool täpsemini kirjeldatud.

Tarbijakaitseadusega reguleeritud ostukviitungite ja paberarvete probleemkohad on järgmised:

Probleem 1. Kehtiv regulatsioon kohustab kauplejat väljastama tarbijale ostukviitungi kirjalikus või tarbija nõusolekul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis igal juhul, kui tarbija ostusumma on suurem kui 20 eurot. Paljud tarbijad ei vaja tegelikult ostukviitungit ning seega prinditakse suur osa ostukviitungeid välja ilma, et selleks tegelik vajadus oleks.

Kehtiva TKS § 4 lõiked 4–7 reguleerivad kaupleja kohustust väljastada tarbijale kauba müümist või teenuse osutamist kinnitav dokument. Tänapäevane regulatsioon näeb ette, et kaupleja on

kohustatud väljastama tarbijale kirjalikus vormis või tarbija nõusolekul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ostukviitungi vaikimisi, kui ostusumma on suurem kui 20 eurot. Kui ostusumma on alla 20 euro, tuleb tarbijale väljastada ostukviitung üksnes tarbija nõudmisel. Praktikas aga väljastavad paljud kauplejad tarbijale ostukviitungi ka väiksema summa korral kui 20 eurot, sest kauplejate poolt kasutatavad kassasüsteemid ei ole üldjuhul seadistatud selliselt, et need eristaks, kas tarbija ostusumma on alla 20 euro või mitte.

Tarbijad on ka üha altimad kasutama iseteeninduskassasid, kus mitmed kauplejad (kuid mitte kõik) võimaldavad tarbijal klikkida puutetundlikul ekraanil ning vajutada linnuke, kui tarbija ostukviitungit ei soovi. Siiski on selge, et paljud tarbijad seda erinevatel põhjustel ei tee (näiteks unustavad linnukesele klikkida või ei mõtle, kui lihtne on paberil ostukviitungi väljaprintimisest loobuda).

Lisaks on juba tänasel päeval Eestis tegutsemas kaupluseid (peamiselt toidupoe), kes iseteeninduskassas ei väljasta tarbijale vaikimisi ostukviitungit, vaid tarbijale väljastatakse paberil ostukviitung siis, kui tarbija selleks ise soovi avaldab ehk märgib ekraanil linnukese „soovin paberkviitungit“. MKM-i hinnangul võivad sellised erinevad praktikad (osades kauplustes tuleb ekraanil teha linnuke, kui ostukviitungit soovitakse, teises poes, kui ei soovita) tekitada ka tarbijates teatavat segadust.

Kauplejad on ka ise teinud olulisi samme, et oma keskkonnajalajälge vähendada – näiteks erinevate toidukaupluste kliendikaardi omanikele on antud võimalus teha iseteeninduskeskkonnas vastav muudatus, mille kohaselt saadetakse ostukviitung tarbija iseteeninduskeskkonda ja/või e-mailile, mitte ei prindita seda välja. Siiski tuleb arvestada sellega, et kõik poed ei ole sellist muudatust teinud ning paljudes poodides puudub ka kliendikaardi/iseteeninduskassa kasutamise võimalus. Lisaks on Eestis terve hulk tarbijaid, kes ei soorita oste iseteeninduskassa kaudu ning seega väljastatakse neile paberil ostukviitung igal juhul. Seega puudub paljudel juhtudel kassiiriga kassas ostu sooritavatel tarbijatel võimalus ennetavalt ostukviitungist loobuda (näiteks tarbija ise ei soovi paberil ostukviitungit, kuid kassasüsteem prindib selle ikkagi välja ning ostukviitung lõpetab oma tee prügikastis).

Probleem 2. Kehtiv regulatsioon ei võimalda kauplejal loobuda tarbijale paberarve posti teel saatmisest olukorras, kus tarbija vormistab e-arve, kuid ei teavita kauplejat, et ei soovi enam paberarvet posti teel. Lisaks on kauplejad toonud välja, et neile on koormavaks arve edastamine mitmesse kanalisse korraga ning soovivad võimalust saata teavitus arve suuruse kohta ka tarbija mobiiltelefonile (kui tarbija on sellega nõus).

Kehtiva TKS § 4 lõike 6 kohaselt kohustub kaupleja väljastama tarbijale arve kestvuslepingu alusel osutatud teenuse eest posti või e-posti teel ning lõike 7 kohaselt võib kaupleja teha arve kättesaadavaks kaupleja elektroonilise klienditeeninduskeskkonna, internetipanga või muu sellise keskkonna või andmekandja kaudu üksnes siis, kui tarbija annab selleks sõnaselge nõusoleku. Praktikas on tekkinud olukord, kus kauplejal on keeruline saada tarbijalt sõnaselget nõusolekut, et ta ei soovi paberarve saamist oma postiaadressile näiteks olukorras, kus tarbija on vormistanud e-arve – seda tulenevalt sellest, et isegi kui tarbija ei soovi enam paberarvet, siis e-arve vormistamisel ei ole tarbijal võimalik seda infot lihtsalt kauplejale edastada (näiteks teha linnuke, et paberarvet enam ei soovita).

Kauplejad on viinud läbi erinevaid kampaaniaid, et tarbijatele teenuse eest saadetavate paberarvete hulka vähendada, kuid üksnes kampaaniate korraldamine ei ole tõhus viis, et tarbijad loobuksid paberarvete saamisest. Kuigi kauplejate poolt tarbijatele saadetavate

igakuiste paberarvete hulk ei ole üleliia suur – näiteks Telia Eesti AS-i puhul on tarbijatele saadetavate paberarvete osakaal 4,7% ning Elisa Eesti AS-i puhul ca 9–10%, siis seadusemuudatuse jõustumisel on seda hulka võimalik veelgi vähendada.

Seega on selge, et sellisel kujul regulatsioon on ajale jalgu jäänud – paljud inimesed valisid kunagi küll paberarve saamise, kuid on tänasel päeval valmis paberarve saamisest loobuma, aga ei ole ise piisavalt aktiivsed, et pöördusid ise erinevate kestvuslepingu alusel teenust osutavate kauplejate poole.

Paberarvete osas on kauplejal praktikas tekkinud järgmised murekohad:

- Kehtivas sõnastuses TKS § 4 lõikes 7 nimetatud tarbijapoolse sõnaselge nõustumise nõue tähendab seda, et tarbija peab omaalgatuslikult andma kauplejale teada, et on nõus loobuma arve saamisest postiaadressile ja saab selle asemel arve kätte elektroonilises klienditeeninduskeskkonnas, internetipangas, e-posti teel vms andmekandjal. Praktikas aga tellib tarbija endale internetipangas e-arve ja püsimakselepingu ega pöördu täiendavalt kaupleja poole muul viisil arve saamise viisist loobumiseks ning kauplejal puudub alus paberarve saatmisest loobuda. Seda tulenevalt sellest, et kehtivas TKS-is on sätestatud „sõnaselge nõusoleku“ mõiste.
- Lisaks ei võimalda TKS § 4 lõige 6 kauplejal saata arve teavitus sõnumi teel tarbija mobiiltelefonile. Praktikas tekib selleks vajadus näiteks olukorras, kus tarbijal puudub e-postiaadress, kuid on olemas mobiiltelefoninumber. Tänapäeval kohustab seadus sellistele tarbijatele väljastama arve posti teel, kuigi tõenäoliselt oleks osa tarbijad nõus saama teavituse arve kohta ka sõnumiga.
- Kauplejate hinnangul on lisakoormuseks ka arve saatmine mitmesse kanalisse korraga ning seega on kauplejad ühe ettepanekuga toonud välja selle, et tarbijale tehakse arve tasuta kättesaadavaks ühes tarbija poolt valitud keskkonnas. Kui tarbija soovib, et arve saadetakse mitmesse elektroonilisse kanalisse korraga, tuleb tarbijal selle eest maksta mõistlikku tasu.

2. Sihtrühm

- **Peamise sihtrühma** moodustavad kõik kauplejad, kes osutavad tarbijatele teenust või pakuvad neile kaupu. Statistikaameti andmetel on 2022. aasta seisuga 23 149 kauplejat, kes tegelevad hulgi- või jaekaubandusega, kuid kõik neist ei ole VTK sihtrühmaks, kui võrd siia alla on hõlmatud mh ka e-kaubandus, mida VTK ei hõlma. Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega tegeleb 590 ettevõtet; veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitlusega tegeleb 318 ettevõtet; info- ja sidega 12 122 ettevõtet ning finants- ja kindlustustegevusega 9 834 ettevõtet.
- **Teise olulise sihtrühma** moodustavad kõik tarbijad, kes sooritavad oste kauplustest või tarbivad kauplejate poolt pakutavaid teenuseid kestvuslepingu(te) alusel.
- **Kolmanda sihtrühma** moodustab Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA), kes on TKS-i alusel pädevaks järelevalveasutuseks (TKS § 61 lõige 1) ning TTJA juures tegutsev tarbijavaidluste komisjon, kelle pädevus on lahendada tarbija ja kaupleja vahel tekkinud lepingulisi vaidlusi (TKS § 21 lõige 3).

3. Eesmärk ja saavutatava olukorra kirjeldus

TKS-i muutmise eesmärk on kõrvaldada praktikas ilmnenud murekohad ning muudatuste kaudu vähendada mõju keskkonnale läbi selle, et seadusemuudatuse kaudu väheneb posti teel saadetavate paberarvete ning poodides asjatult väljaprintitavate ostukviitungite hulk.

Paberarvete puhul on eesmärgiks kauplejate halduskoormuse vähendamine läbi selle, et seadusemuudatuse korral ei kohustaks kaupleja enam tarbijale väljastama paberarvet olukorras, kus tarbija on sõlminud e-arve lepingu. Samuti võimaldatakse kauplejal saata tarbija nõusolekul teavituse arve kohta tarbija telefoninumbrile, kui tarbijal puudub e-posti aadress ning tarbija on nõus teavituse saamisega SMS-i teel. Lisaks luuakse kauplejatele võimalus küsida tarbijatelt mõistikku tasu, kui tarbija soovib saada arvet mitmesse kanalisse korraga.

Tulemus 1. Kaupleja kohustub väljastama tarbijale paberil ostukviitungi üksnes siis, kui tarbija sellest kauplejat eelnevalt teavitab. Siiski tuleb paberil ostukviitung tarbijale vaikimisi väljastada olukorras, kus tarbija sooritab ostu sularahas ega registreeri ostu kliendikaardiga, seejuures peab kaupleja kliendikaart olema selline, mis võimaldab tarbija ostuajalugu tagantjärgi välja võtta kahe aasta jooksul alates ostu sooritamisest.

TKS muudatustega kaotatakse ära kauplejate kohustus väljastada tarbijale vaikimisi paberil ostukviitung, mis tähendab seda, et tarbijale väljastatakse tulevikus paberil ostukviitung üksnes siis, kui tarbija ostukviitungi saamise soovist kauplejat eelnevalt teavitab. Erandina lisatakse seadusesse sätte, mille kohaselt kohustub kaupleja väljastama tarbijale paberil ostutšeki vaikimisi siis, kui tarbija tasub ostu eest sularahas ega kasuta ostu tegemisel kliendikaarti.

Kliendikaartide osas sätestatakse nõue, et kauplejate kliendikaardid (sh ID-kaart kliendikaardina) peavad olema seotud tarbija ostuajaloo andmebaasiga. Seega olukorras, kus kliendikaart annab tarbijale üksnes allahindlust, kuid ei tekita kaupleja kassasüsteemi „jälge“ kliendi ostust, on tegemist samaväärse olukorraga, kus tarbija tasub ostu eest sularahas.

Sellised erandid on nii kauplejate kui ka tarbijate huvides, sest sellega välditakse tulevikus tekkida võivaid vaidlusi – näiteks olukorras, kus tarbija soovib kauplejale esitada ostetud toote osas pretensiooni, kuid tarbijal on seda keeruline teha, sest ostukviitungi ja kliendikaardi puudumise tõttu on tal praktiliselt võimatu tõendada ostu sooritamise aega ning antud juhul ei ole võimalik ostu sooritamist (ning selle kuupäeva) tõendada ka pangakonto väljavõttega, kui võrd ostu eest tasuti sularahas.

Muudatuste jõustumisel antakse kauplejatele vabatahtlik valik, kas nad soovivad oma kassasüsteeme muuta selliselt, et kas need printivad vaikimisi paberil ostukviitungeid välja või mitte. Nende kauplejate jaoks, kes soovivad tarbijatele anda ka edaspidi vaikimisi paberil ostukviitungi või kelle kassasüsteemid ei võimalda vastavaid muudatusi teha, jääb kõik nii nagu tänini on olnud.

Kui kaupleja ei soovi enam tarbijale vaikimisi paberil ostukviitungit väljastada, peavad tema kassasüsteemid olema sellised, mis võimaldavad kauplejal hiljem tarbija soovi korral ostukviitungi ikkagi väljastada (näiteks olukorras, kus tarbija soovib kauplejale esitada pretensiooni toote puuduse osas). Ostukviitungite tagantjärgi väljavõtmise võimekus peab olema vähemalt kaks aastat alates ostu sooritamisest. Selline nõue tuleneb sellest, et võlaõigusseaduse (VÕS) § 218 kohaselt on tarbijal võimalik esitada kauplejale pretensioone kahe aasta jooksul alates ostu sooritamisest.

Eesti Kaupmeeste Liidu poolt erineva suurusega jaekauplejate seas perioodil mai–juuli 2023 läbi viidud uuringust nähtub, et kuigi hilisem ostukviitungi väljastamine on kaupleja jaoks lisatöö, siis 78 vastanust vaid kaks soovivad tarbijalt küsida lisatasu, kuid seda eeldusel, et see ei too neile kaasa märgatavat lisatööd. Siiski sõltub lisatöö tegelik maht kaupleja enda kassasüsteemidest, aga ka tarbija enda poolt antavatest andmetest.

Tulemus 2. E-arve vormistamisel võib kaupleja lõpetada tarbijale posti teel igakuise paberarve saatmise. Samuti võimaldatakse kauplejal saata teavitus arve suuruse kohta tarbija mobiiltelefonile, kui tarbijal puudub e-posti aadress ning antakse kauplejale õigus küsida tarbijalt mõistlikku lisatasu olukorras, kus tarbija soovib arve saamist mitmesse kanalisse samaaegselt.

TKS-i muutmise eemaldatakse tarbijakaitseseaduse § 4 lõikest 7 „sõnaselge nõustumise“ nõue. See võimaldab kauplejal lõpetada tarbijale dubleeriva paberarve saatmise, kui tarbija vormistab iseteenindusportaalil/pangas vms keskkonnas e-arve. Lisaks võimaldatakse tehtavate muudatustega kauplejal saata teavitus arve ning selle suuruse kohta tarbija mobiiltelefonile olukorras, kus tarbijal puudub e-posti aadress. Kui tarbija soovib siiski saada paberarvet, siis säilib tarbijal tulevikus ka selline võimalus.

Samuti võimaldatakse kauplejal määrata kindlaks üks tasuta kanal, kuhu tarbija soovib (tasuta) arvet saada. Kui tarbija soovib saada arvet mitmesse kanalisse korraga, siis on kauplejal võimalik selle eest küsida mõistlikku tasu. Tarbijal peab säilima võimalus n-ö tasuta kanalit soovi korral muuta.

II. Hetkeolukord, uuringud ja analüüsid

4. Kehtiv regulatsioon, seotud strateegiad ja arengukavad

Peamine poekviitungite/paberarvete valdkonda reguleeriv siseriiklik õigusakt:

- Tarbijakaitseseadus.

Peamine poekviitungite/paberarvete valdkonnaga seotud strateegiad ja arengukavad:

- Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (edaspidi TAIE).

Poekviitungite ja paberarvete valdkond on Euroopa Liidu tasandil reguleerimata.

5. Tehtud uuringud

Saamaks ülevaadet kauplejate valmisolekust loobuda paberil ostukviitungitest ning selle ülemineku jaoks vajalikest eeldustest, valmis Eesti Kaupmeeste Liidu eestvedamisel 2023. aastal küsitlusuuring. Läbiviidud küsitlus keskendus kauplejate endi meelsusele paberil ostukviitungite vähendamise osas ning uuris kauplejate võimekust tagantjäreli ostukviitungeid väljastada, kui tarbija seda soovib.

Kokku osales küsitluses 78 kauplejat, kelle hulgas oli nii suuri ettevõtteid (töötajaid rohkem kui 250) ning mikroettevõtteid (töötajaid alla 10). Uuring andis kinnitust, et kauplejad toetavad paberil ostukviitungite väljastamise vabatahtlikuks muutmist (s.t paberil ostukviitungi saab tarbija üksnes siis, kui ta sellest kauplejat teavitab) ning on valmis enda poolt kassasüsteeme

ning tööprotsesse muutma, kui nõuded ning kulud on mõistlikud ning paberil ostukviitungite väljastamise võimalus säilib, sest väiksemate kauplejate jaoks võib kassasüsteemide muutmise osutada liiga kulukaks.

Uuringust selgus, et:

- sularahamaksete ja käibe suuruse vahel korrelatsiooni ei ole – sularahamaksete osakaal võib olla ühtviisi kõrge nii suures jaekaupluses (250+ töötajat) kui ka pisikeses kaupluses (alla 10 töötaja);
- suuremad ettevõtted on altimad tagantjärgi tarbijale ostukviitungeid väljastama (kui tarbija peaks seda soovima). Probleemaatilisem on see mikroettevõtete puhul, kellel puudub tänasel päeval automatiseeritud lahendus ning vaja on teha n-ö käsitööd, kuid töötajaid selleks napib;
- alla poole küsitlusele vastanud kauplejatest on valmis ostukviitungit tagantjärele väljastama sularahamakse korral vaid tarbija ütluste põhjal;
- paljud kauplejad eelistaksid, et kui tarbija soovib hiljem ostukviitungit saada, siis kaupleja väljastab selle tarbija e-postiaadressile või iseteeninduskeskkonda (kui tarbijal on telefonis näiteks konkreetse toidukaupluse rakendus, siis seal on ostukviitung juba tänasel päeval kättesaadav);
- tasu tagantjärgi ostukviitungi väljastamise eest küsiks 78t vastanust kaks kauplejat, sest see on nende jaoks aeganõudev lisatöö. Osad kauplejad tõid ohuna välja, et kui kaupleja on tagantjärgi kohustatud tarbijale tasuta ostukviitungi väljastama, siis võivad tarbijad hakata seda kuritarvitama;
- võimekus tagantjärgi tarbijale ostukviitungit väljastada on väga varieeruv – osadel on see nädal ja teistel kuni kolm aastat.

Paberarvete osas uuringut/küsitlust läbi ei viidud, kuivõrd need muudatused ei eelda kaupleja süsteemide muutmist.

6. Kaasatud osapooled

VTK ettevalmistamisse kaasati:

- Eesti Kaupmeeste Liit, keda esindas tegevjuht Nele Peil;
- SA Rohetiiger, keda esindas Erkki Vedder;
- Telia AS, keda esindas Haide Hermet;
- Elisa AS, keda esindasid Anna Marin Mõttus ja Allan Aedmaa.

Arvamusi ja ettepanekuid TKS-i muutmiseks esitasid kõik ülalnimetatud isikud.

Kavandatavate muudatusettepanekute väljatöötamise kaasati TTJA ametnikud, kelle töövaldkonda muudatusettepanekud puudutavad.

Eesti Kaupmeeste Liiduga toimus kohtumine 07.03.2023. Nende ning Eesti Panga koostöös valmis ka küsitlusuuring, mille kohta on täpsemalt võimalik lugeda eelmises punktis.

III. Probleemi võimalikud mitteregulatiivsed lahendused

7. Kaalutud võimalikud mitteregulatiivsed lahendused

• Avalikkuse teavitamine	EI
• Rahastuse suurendamine	EI
• Mitte midagi tegemine ehk olemasoleva olukorra säilitamine	JAH

• Senise regulatsiooni parem rakendamine	Ei
• Muu (palun täpsusta)	Ei

7.1. Kaalutud võimalike mitteregulatiivsete lahenduste võrdlev analüüs

Mitte midagi tegemine ehk olemasoleva olukorra säilitamine. Olemasoleva olukorra säilitamine tähendab kõigi siinse VTK punktis 1 nimetatud murekohtade jätkumist, mistõttu ei oleks võimalik saavutada ühtegi punktis 3 nimetatud eesmärki.

7.2. Järeldus mitteregulatiivse lahenduse sobimatuses

Kuna kirjeldatud mitteregulatiivne lahendusvariant ei vii soovitud eesmärgini, on tänaste teadmiste pealt parim lahendus eelnimetatud probleemide kõrvaldamiseks muuta olemasolevat regulatsiooni. Senise regulatsiooni muutmiseks ja liigse halduskoormuse vähendamiseks tuleb rakendada regulatiivseid lahendusi.

IV. Probleemi võimalikud regulatiivsed lahendused

8. Välisriigid, mille regulatiivseid valikuid probleemi lahendamiseks on analüüsitud või on kavas seaduseelnõu koostamisel analüüsida (koos põhjendusega)

Ostukviitungid:

Kuivõrd ostukviitungite esitamine kaupleja poolt tarbijale ei ole ühegi direktiiviga reguleeritud ning liikmesriigid on antud teemat reguleerinud siseriiklikult, pöördus VTK koostaja erinevate liikmesriikide poole ning uuris, kuidas teised liikmesriigid on tarbijale paberil ostukviitungite väljastamise kohustust siseriiklikult reguleerinud.

Kokku saadi tagasiside 11-st liikmesriigist ning neist kuues väljastatakse tarbijale paberil ostukviitung tarbijale sellekohase soovi avaldamise korral ning vaikimisi mitte.

1. **Tšehhi** – ostukviitungi väljastamine toimub üksnes tarbija nõudmisel. Tarbija ülesanne on tõendada, et ta on konkreetse toote kauplejalt ostnud, kuid kindlat vormi selle tõendamiseks määratud ei ole. Tarbija saab ostu tõendada näiteks tunnistajaga, konto väljavõttega ning samuti siis, kui ost on sooritatud kliendikaardiga. Sageli võib ka tootel olev bränd näidata, kust toode on ostetud.
2. **Rootsi** – ostukviitung tuleb anda igal juhul, kuid reguleeritud ei ole see, et see tuleb anda paberkujul.
3. **Belgia** – kaupleja kohustub tarbijale väljastama ostukviitungi üksnes siis, kui tarbija seda palub ning ostukviitungi väljastamine ei sõltu sellest, kas ost sooritatakse sularahas või pangakaardiga. Mis puudutab toote garantiid, siis tarbija peab ostu tõendama, aga seda saab tõendada ka muul viisil kui tšekiga (näiteks pangakonto väljavõte).
4. **Luksemburg** – tarbijatega sõlmitavates tehingutes ei ole ostukviitungi väljastamine kohustuslik, kuid seda siiski soovitatakse teatud olukordades teha, näiteks tehingu tõendamiseks.
5. **Sloveenia** – kaupleja kohustub paberil ostukviitungi väljastama üksnes siis, kui tarbija seda soovib. Tarbijal on võimalik ostu sooritamist kinnitada ka muudel viisidel, näiteks pangakonto väljavõtte abil. Muudatused jõustusid aastal 2022 ning selle eesmärk oli laiendada paberivaba äri.
6. **Taani** – teatud juhtudel võib tarbijale väljastada ostukviitungi, kus on peal vähem infot kui tavaliselt (see võimalus kohaldub olukorras, kus ostusumma on väike ja kui ostjaks

on tarbija). Üldine praktika on, et jaekaubanduses kauplejad küsivad tarbijalt, kas nad soovivad ostukviitungit või mitte. Praktika on see, et suurem osa paberil ostukviitungit ei soovi. Üleüldine tendents on see, et kauplejad pakuvad tšeki saamise võimalust e-maili või konkreetse poe rakenduse kaudu.

Paberarved:

Paberarvete vähendamise osas teiste liikmesriikide poole pöördutud ei ole.

9. Regulatiivsete võimaluste kirjeldus

Probleem 1. Tarbijakaitseaduse tänane regulatsioon kohustab kauplejat väljastama tarbijale ostu kinnitava tõendi kirjalikus või tarbija nõusolekul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis igal juhul, kui tarbija ostusumma on suurem kui 20 eurot.

Kehtiva TKS § 4 lõike 4 kohaselt kohustub kaupleja väljastama tarbijale ostu kinnitava tõendi kirjalikus või tarbija nõusolekul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ning lõike 5 kohaselt ei ole kaupleja kohustatud tarbijale ostukviitungit väljastama, kui ostusumma on väiksem kui 20 eurot. Praktikas väljastavad kauplejad tarbijale ostukviitungi, kui ostusumma on väiksem kui 20 eurot – selle põhjuseks on see, et tänased kassasüsteemid ei ole üldjuhul seadistatud selliselt, et need ei prindiks ostukviitungit alla 20 eurose ostusumma puhul välja.

TKS-i muudatustega plaanitakse seadust muuta selliselt, et tarbijale ei pea väljastama ostukviitungit vaikimisi, vaid üksnes siis, kui tarbija seda ise soovib. Paberil ostukviitungi väljastamise kohustus säilib olukorras, kus tarbija sooritab ostu sularahas ja/või kliendikaardiga, mis annab üksnes allahindlust, kuid ei säilita tarbija ostuajalugu. Paberil ostukviitungi saamise võimalus säilib kõigil tarbijatel, kes sellest kauplejale eelnevalt soovi avaldavad.

Probleem 2. Tänapäevane TKS regulatsioon ei võimalda kauplejal paberarve postiteel saatmisest loobuda, kui tarbija vormistab e-arve, kuid ei teavita kauplejat, et nõustub sellega, et kaupleja ei pea talle enam paberarvet esitama. Lisaks on kauplejatele koormavaks arve edastamine mitmesse kanalisse korraga ning samuti soovivad kauplejad täiendava võimalusena ning tarbija nõusolekul saata teavitus arve suuruse kohta sõnumina tarbija mobiiltelefonile.

Kehtiv TKS § 4 lõigete 6 ja 7 kohaselt tuleb kehtivuslepingu alusel ostutatud teenuste puhul väljastada tarbijale arve posti või e-posti teel, v.a kui tarbija annab sõnaselge nõusoleku, et arve võib esitada mõne muu keskkonna (nt kaupleja kliendiportaali) kaudu. Praktikas vormistab tarbija näiteks internetipangas e-arve, kuid ei anna kauplejale teada, et ta ei vaja enam paberarvet ning seega puudub kauplejal alus paberarve väljastamisest loobuda. Lisaks ei anna kehtiv seadus kauplejale võimalust saata teavitus arve suuruse kohta näiteks tarbija mobiiltelefonile (nt olukorras, kus tarbijal puudub e-post).

Seega plaanitakse seadust muuta selliselt, et seadusest eemaldatakse „sõnaselge nõustumise“ nõue, mis tähendab seda, et kui tarbija vormistab iseteeninduses vms e-arve, siis puudub kauplejal kohustus tarbijale paberarve väljastamiseks. Lisaks antakse muudatustega kauplejale tarbija nõusolekul võimalus saata teavitus arve suuruse kohta ka tarbija mobiiltelefonile.

Lisaks on kauplejate hinnangul neile koormavaks arve saatmine mitmesse kanalisse korraga ning seega sätestatakse seadusega, et kaupleja teeb tarbijale arve tasuta kättesaadavaks ühes

kanalis ning kui tarbija soovib arve saamist mitmesse kanalisse korruga, võib ta küsida selle eest mõistlikku tasu. Kui tarbija soovib n-ö tasuta kanalit muuta, siis peab kaupleja võimaldama tal seda tasuta muuta.

10. Regulaatiivsete võimaluste põhiseadusega ning Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega määratud raamid

Muudatusettepanek ei too võrreldes kehtiva õigusega juurde põhiõiguste riiveid. Muudatustega vähendatakse ettevõtjate kohustusi ja halduskoormust, kuid seejuures ei tehta järeleandmisi tarbijakaitse kõrges tasemes.

Tarbijatele ostu tegemist kinnitavate ostukviitungite või teenuse saamist tõendavate paberarvete valdkond on Euroopa Liidu tasandil reguleerimata ning liikmesriigid on loonud ise oma siseriiklikud regulatsioonid.

11. Kavandatavad muudatused ja nende mõjud

Kavas on välja töötada eelnõu, millega tehakse vastavad muudatused tarbijakaitseaduse §-s 4, et saavutada punktis 3 kirjeldatud eesmärgid. Eelnõu väljatöötamine algab pärast väljatöötamiskavatsusele saadud tagasiside analüüsimist.

Kavandatav muudatus 1 – kauplejal on kohustus väljastada tarbijale paberil ostukviitung üksnes siis, kui tarbija selle saamise soovist kauplejat eelnevalt teavitab. Vaikimisi ostukviitungi esitamise kohustus säilib olukorras, kui tarbija sooritab ostu sularahas ega registreeri ostu kliendikaardiga. Kliendikaartide osas on oluline, et need oleksid seotud andmebaasidega, mis oleksid seotud tarbija ostuajalooga, mitte ei annaks lihtsalt allahindlust.

Mõju valdkond: I

Mõju majandusele ja turuosalistele

Sihtrühm: kõik jaemüügiettevõtted, kes soovivad oma kassasüsteeme muuta selliselt, et need ei prindiks enam ostukviitungeid vaikimisi välja (vt täpsemat sihtrühma kirjeldust kavandatava muudatuse nr 3 juures). Seega ei puuduta muudatused kõiki jaemüügiettevõtteid, vaid üksnes neid, kes soovivad või kellel on võimekus vastavad muudatused sisse viia.

Mõju ulatus: mõju ulatus on ühekordselt suur, kuivõrd kauplejad peavad esmalt oma kassasüsteeme muutma selliselt, et süsteemid ei prindiks enam vaikimisi ostukviitungeid välja. Pärast muudatuste tegemist koormus ning kulu tindile/paberile väheneb, sest ostutšekid prinditakse tarbijale välja üksnes siis, kui tarbija seda soovib. Siiski ei puuduta muudatus kõiki kauplejaid, vaid üksnes neid, kes soovivad oma kassasüsteeme muuta selliselt, et ostukviitungeid ei prindita välja vaikimisi – selle eelduseks on asjaolu, et kaupleja kassasüsteemid võimaldavad ostukviitungeid tagantjärgi välja võtta vähemalt kahe aasta jooksul.

Mõju avaldumise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: keskmine

Tõenäoline on järgmiste riskide avaldumine:

- Ostukviitungite tagantjärgi väljavõtmine võib kauplejatele tuua kaasa olulist lisatööd, kui võrd üksnes tarbija poolt edastatud pangakonto väljavõtte kaudu võib olla keeruline tuvastada tol ajal kehtinud müügihinda või seda et antud toode osteti just selle tehingu raames sellelt kauplejal.
- Lisaks esineb olukordi, kus müügigarantii jooksul vahetatakse või parandatakse toote mingi osa ning selle kohta tehakse ka märge ostukviitungile, mis tulevikus on tõendiks mõlemale osapoolle. Samuti leidub olukordi, kus ostetud toode on defektne ning selle kohta tehakse vastav märge ostukviitungile. Kui ostukviitungit ei ole, siis võib tarbija väita, et varasemaid parandusi/defekte ei ole olnud ning nõuda täissummas raha tagastamist.
- Seega võib ostukviitungi puudumine tuua kauplejatele kaasa ebamugavaid olukordi olukorras, kus järelevalveasutus võrdsustab pangakonto väljavõtte ostukviitungiga. Pangakonto väljavõttel aga ei ole lisainfot teiste ostetud toodete või muude kokkulepete kohta (nt defektid), mis üldjuhul on esitatud ostukviitungil.

Mõju olulisus: oluline

Mõju valdkond: II

Mõju kodanikele ja sotsiaalsed mõjud

Sihtrühm: kõik tarbijad, kes sooritavad oste jaekauplustest.

Mõju ulatus:

Tarbijate puhul ei toimu suuri sisulisi muudatusi, kui võrd need tarbijad, kes soovivad saada kauplejal paberil ostukviitungit, saavad selle ka tulevikus. Kui tarbijal ei ole ostukviitungit (ei paberil ega ka digitaalselt), on tal võimalik oma ostu tõendada ka pangakonto väljavõttega.

Siiski kasvab tarbija jaoks ostu tõendamise koormus näiteks olukorras, kus tarbija soovib esitada kauplejale pretensiooni (kuigi ostu on võimalik tõendada ka pangakonto väljavõttega).

Mõju avaldumise sagedus: suur

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Tarbijakaitseasutusse lisatakse säte, mille kohaselt tuleb kauplejal väljastada tarbijale ostukviitung vaikimisi, kui tarbija sooritab ostu sularahas ega registreeri ostu kliendikaardiga, mis oleks seotud tarbija ostuajalooga. Selle eesmärk on vältida olukordi, kus tarbija soovib esitada näiteks kauplejale pretensiooni, kuid tal puudub võimalus ostu ning ostu sooritamise kuupäeva tõendada.

Mõju olulisus: väheoluline

Mõju valdkond: III

Mõju riigiasutuste korraldusele

Sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA.

Mõju ulatus:

TTJA koormus võib esialgu kasvada seni, kuni tarbijad ning kauplejad on muudatustega harjunud.

Mõju avaldumise sagedus: algselt võib kokkupuude olla keskmine, kuid muudatustega harjumisel pigem väike.

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

Kavandatav muudatus 2 – E-arve vormistamisel võib kaupleja lõpetada tarbijale posti teel igakuise paberarve saatmise ning samuti võimaldatakse arve edastamine mobiiltelefonile. Lisaks võimaldatakse kauplejal küsida tarbijalt mõistlikku tasu, kui tarbija soovib arve edastamist mitmesse kanalisse korruga.

Mõju valdkond: I

Mõju majandusele ja turuosalistele

Sihtrühm: kestvuslepingute alusel tarbijatele teenuseid osutavad kauplejad. Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega tegeleb 590 ettevõtet; veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitlusega tegeleb 318 ettevõtet; info- ja sidega 12 122 ettevõtet ning finants- ja kindlustustegevusega 9 834 ettevõtet.

Mõju ulatus: kauplejate halduskoormus väheneb, kuivõrd neil on võimalik loobuda tarbijale paberarve edastamisest olukorras, kus tarbija vormistab internetipangas vms keskkonnas e-arve. Lisaks antakse kauplejatele võimalus saata teavitus arve suuruse kohta tarbija mobiiltelefonile ning võimaldatakse tarbijatelt küsida mõistlikku lisatasu, kui tarbija soovib arve saamist mitmesse kanalisse korruga. Kui tarbija soovib tasuta kanalit muuta, siis peab kaupleja seda võimaldama.

Mõju avaldumise sagedus: keskmine

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: väike

Mõju olulisus: väheoluline

Mõju valdkond: II

Mõju kodanikele ja sotsiaalsed mõjud

Sihtrühm: tarbijad, kes tarbivad teenuseid kestvuslepingute alusel.

Mõju ulatus: tarbijate jaoks ei muutu sisuliselt midagi, kuivõrd need tarbijad, kes soovivad saada kauplejalt paberarvet, saavad seda ka tulevikus. Täiendavalt antakse tarbijale võimalus saada teave arve suuruse kohta ka tarbija mobiiltelefonile.

Mõju avaldumise sagedus: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

Mõju valdkond: III

Mõju riigiasutuste korraldusele

Sihtrühm: riiklik järelevalveasutus TTJA.

Mõju ulatus: TTJA koormus eelduslikult ei kasva, kuivõrd tarbijal on jätkuvalt võimalik soovi korral saada paberarve.

Mõju avaldumise sagedus: väike

Ebasoovitavate mõjude avaldumise risk: vähetõenäoline

Mõju olulisus: väheoluline

12. Muudatuste koondmõju ettevõtete ja/või kodanike halduskoormusele

Ostutšekid:

Muudatused suurendavad esialgu kauplejate halduskoormust, kuid kauplejad peavad muutma/seadistama oma kassasüsteemid ümber selliselt, et need prindiks ostutšeki üksnes siis, kui tarbija seda soovib. Hiljem kauplejate halduskoormus väheneb, kuid väheneb kulu paberile ning tindile, kuna eelduslikult prinditakse tulevikus vähem ostukviitungeid välja.

Paberarved:

Kauplejate halduskoormus väheneb, kuid kauplejal puudub kohustus väljastada tarbijale ka paberarve posti teel olukorras, kus tarbija on vormistanud e-arve või tellinud arve e-postile. Lisaks võimaldatakse kauplejal saata teavitust arve kohta tarbija mobiiltelefonile. Lisaks väheneb kauplejate halduskoormus tulenevalt sellest, et kauplejatele sätestatakse võimalus küsida tarbijalt mõistlikku tasu juhul, kui tarbija soovib arve saamist mitmesse kanalisse korraga.

Kavandatavad muudatused ei mõjuta tarbijate halduskoormust.

13. Muudatuste rakendamise seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse eeldatavad kulud ja tulud

Muudatuste rakendamine ei too riigile ega kohalikele omavalitsustele kaasa ei kulusid ega tulusid.

14. Edasine mõjude analüüs

Tervikuna hindab MKM, et muudatuste otsene mõju on väheoluline. Muudatused on ettevõtjatele positiivse mõjuga vähendades ettevõtjate halduskoormust.

VI. Kavandatav õiguslik regulatsioon ja selle väljatöötamise tegevuskava

15. Valitav lahendus

Muudetakse tarbijakaitseseadust.

15.1. Töötatakse välja uus tervikseadus

Ei

15.2. Muudatused tehakse senise seaduse struktuuris

JAH

15.3 Selgitus

Uue tervikseaduse koostamine ei ole vajalik, kuna muudetakse tarbijakaitseseaduses osa sätteid, mis ei ole ulatuslikud. Muudatuste sisseviimine senise seaduse struktuuri on piisav ja asjakohane. Muudatused sobivad üldisesse seaduse ülesehitusse ning on omavahelises seoses seaduse teiste sätetega.

Muudatuste tegemine on vajalik seaduse tasandil, kuna muudetavad sätted on sätestatud kehtivas seaduses.

16. Puudutatud ja muudetavad õigusaktid

Tarbijakaitse seadus	
17. Edasine kaasamise plaan – keda, millal ja kuidas kaasatakse	
VTK esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile.	
Lisaks esitatakse VTK arvamuse avaldamiseks Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Kaupmeeste Liidule, Kaubandus ja Tööstuskojale, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule ja SA-le Rohetiiger, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile, Tarbijakaitse Liidule ja Eesti Omanike Keskliidule.	
18. Põhjaliku mõjuanalüüsi toimumise aeg	
Põhjalikumat mõjuanalüüsi ei kavandata.	
19. Eeldatav kontseptsiooni (HÕNTE § 1 lg 3) valmimise ja kooskõlastamisele saatmise aeg (kui järgmise sammuna koostatakse eelnõu kontseptsioon)	Kontseptsiooni koostamist ei kavandata.
20. Eeldatav eelnõu avaliku konsultatsiooni ja kooskõlastamise aeg	2023 IV kvartal
21. Õigusakti eeldatav jõustumise aeg	2024 II kvartal
22. Vastutavate ametnike nimed ja kontaktandmed	Mari-Liis Aas (mari-liis.aas@mkm.ee)